

Importance, structure and content of information and communication competencies

Shoira KHOSHIMOVA¹

Jizzakh Polytechnic Institute

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021

Received in revised form

30 January 2022

Accepted 20 February 2022

Available online

15 March 2022

Keywords:

information system,
competence,
knowledge,
skills,
qualification,
ability,
student,
skill,
computer.

ABSTRACT

This article illustrates in detail the elements of developing information and communication competencies in students and the use of a discern approach. Competence and its types and content are analyzed. The main factors of the development of data and communication competencies are explained. At the same time meanwhile, feedback is given on teaching students the competencies of working with information systems, features, communication.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss2/S-pp304-309>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarining mohiyati, tuzilishi va mazmuni

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

axborot-kommunikatsiya,
kompetensiya,
yondashuv,
integratsiya,
ta'lim,
muloqot,
nutq,
til,
omil,
xususiyatlar,
kommunikatsiya.

Ushbu maqolada talabalarda axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarni rivojlantirishning tarkibiy qismlari va tabaqalashgan yondashuvdan foydalanish haqida atroflicha fikr yuritilgan. Kompetensiya va uning turlari hamda mazmun – mohiyati tahlil etilgan. Axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarni rivojlantirishning asosiy omillari talqin etilgan, shu bilan bir vaqtda, talabalarda axborot tizimi bilan ishlash kompetensiyalarini o'qitish yuzasidan fikr-mulohazalar bildirilgan.

¹ Senior Lecturer of the Department of "Transport Logistics", Jizzakh Polytechnic Institute. Jizzakh, Uzbekistan.

Значение, структура и содержание информационно-коммуникативных компетенций

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

информационная коммуникация, компетенция, подход, интеграция, образование, общение, речь, язык, фактор, особенности, коммуникация.

В данной статье говорится о структурных частях развития информационно-коммуникационных компетенций студентов и использовании классификационного подхода. Анализированы виды и сущность компетенции. Рассмотрены основные факторы развития информационных коммуникационных компетенций, а также обучение студентов компетенции в работе с информационными системами.

Jamiyatdagi, kasbiy faoliyatdagi, axborot va ta'lim sohasidagi ko'plab sohalardagi o'zgarishlar zamonaviy axborot jamiyatida shaxsning shakllanishi bilan bog'liq. Mamlakatimizdagi ta'lim tizimi, oliy kasbiy ta'limning yangi davlat ta'lim standartiga muvofiq, bakalavriat talabalarini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan yondashuvni nazarda tutadi, bunda axborot kommunikatsiyasi kasbiy kompetensiyalar tizimida asosiy hisoblanadi. Har qanday faoliyat sohasida professional bo'lish bakalavrning eng muhim xususiyatidir.

Yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risidagi" Qonunning 26-moddasida ta'lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlarining vakolatlarida: "Ta'lim-tarbiya jarayoniga o'qitishning ilg'or shakllari, yangi pedagogik texnologiyalar, o'qitishning texnik va axborot-kommunikatsion vositalari joriy etilishini ta'minlaydi", – deb alohida ta'kidlab o'tilgan [1].

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasining "Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etish" deb nomlangan 3-bob 2-paragrafida ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etish bo'yicha quyidagi tadbirlarni amalga oshirish ko'zda tutilgan:

- raqamli iqtisodiyot uchun yuqori malakali muhandis-texnik kadrlar tayyorlash tizimini tashkil etish;

- zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ta'lim texnologiyalarining mustahkam integratsiyasini ta'minlash, bu borada pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini uzluksiz rivojlantirib borish uchun qo'shimcha sharoitlar yaratish;

- ta'lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta'lim xizmatlarini rivojlantirish, vebinar, onlayn, "blended learning", "flipped classroom" texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish;

- zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy ta'lim dasturlarini tashkil etish;

- ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar, seminarlarni onlayn kuzatish va o'zlashtirish imkonini beruvchi, shuningdek, ularni elektron axborot saqlovchilarga yuklovchi "E-MINBAR" platformasini amaliyotga joriy etish, ta'lim jarayonlarida "bulutli texnologiyalar" dan foydalanish;

– masofadan turib foydalanish imkonini beruvchi elektron kutubxona tizimini keng joriy etish, talabalarining oliy ta’lim muassasasida o’qishni tamomlaganlaridan so’ng kutubxona fondi, axborot bazalaridan foydalanishini yo’lga qo’yish orqali ularning kasbiy malakasini uzluksiz oshirib borish imkoniyatlarini kengaytirish;

– milliy elektron ta’lim resurslari yaratilishini jadallashtirish, xorijiy elektron ta’lim resurslarini tarjima qilish ishlarini tashkil etish, ta’lim jarayonida elektron resurslar salmog’ini bosqichma-bosqich oshirib borish, elektron o’quv adabiyotlar yaratish, ularni mobil qurilmalarga yuklab olish maqsadida kutubxonalarda QR-kod yordamida elektron resurslar haqidagi axborotlarni joylashtirish tizimini yaratish;

– oliy ta’lim muassasasining konferensiya materiallari, bitiruv-malakaviy ishlar, magistrlik va doktorlik dissertatsiyalaridan iborat ilmiy-texnik ma’lumotlar elektron bazasini yaratish, kelgusidagi ilmiy-texnik ma’lumotlar yangiligini ta’minlash maqsadida antiplagiat tizimidan foydalanishni keng joriy etish;

– ta’lim yo’nalishlari va mutaxassisliklarining o’ziga xosligidan kelib chiqib, ta’lim jarayonida xalqaro miqyosda keng qo’llaniladigan zamonaviy dasturiy mahsulotlardan foydalanishni rivojlantirish;

– oliy ta’lim muassasalaridan olinadigan turli hisobot va ma’lumotlar sonini keskin kamaytirish, ularni tayyorlashning qog’oz shaklidan voz kechish, boshqaruv tizimi va o’quv jarayonlari, kutubxona va hujjatlar aylanmasini elektronlashtirishni ta’minlovchi “Elektron universitet” platformasiga bosqichma-bosqich o’tish, ta’lim jarayoni ishtirokchilari faoliyati samaradorligini monitoring qilishning elektron tizimini joriy etish;

– oliy ta’lim muassasalari pedagog xodimlari, bakalavriat, magistratura talabalari va doktorantlariga oid ma’lumotlarni o’zida aks ettiruvchi va muntazam yangilanib boruvchi elektron baza (Student Record System) yuritilishini yo’lga qo’yish asosida uning milliy tizimini yaratish;

– xalqaro moliya tashkilotlari ko’magida oliy ta’lim sohasidagi o’quv-uslubiy, me’yoriy-huquqiy hujjatlar, statistik ma’lumotlar, shuningdek, davlat interaktiv xizmatlari ko’rsatishga doir ma’lumotlarni o’zida mujassam etgan va muntazam yangilanib turadigan oliy ta’limning yagona axborot platformasi – “Oliy ta’lim boshqaruvi axborot tizimi”ni ishga tushirish, unda vakant o’rinlarga o’tkazilayotgan tanlovlarga oid e’lonlarni hamda arizalarni onlayn qabul qilish imkoniyatlarini nazarda tutish [2].

Shuningdek, oliy ta’lim tizimining joriy holati va mavjud asosiy muammolardan biri professor-o’qituvchilar va talabalarining xorijiy tillar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o’zlashtirish darajasi pastligi sababli ularning kasbiy mahorati bugungi kun talabalaridan ortda qolmoqda. Shu maqsadda talabalarda axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

A.G. Bermus diferensial yondashuvni amalga oshirish uchun “kompetentlikka yo’naltirilgan ta’lim dasturlarini” ishlab chiqish zarurligini ta’kidlaydi. Bunday dasturlarni loyihalashning boshlang’ich prinsipi ta’lim holatlarini kelajakdagi kasbiy faoliyat holatlariga maksimal darajada moslashtirishdir. Uning fikricha, bu, birinchi navbatda, mutaxassislik fanlari dasturlari va amaliyot dasturlariga taalluqli bo’lishi kerak. Shuningdek, reproduktiv o’qitish usullariga asoslangan kompetensiyaga asoslangan yondashuvni “tatbiq qilish”ga urinish muvaffaqiyatsizlikka uchraydi, chunki kompetensiyalar faqat faol va interaktiv usullardan keng foydalanishni oldindan belgilab beruvchi o’quvchilarning ta’lim jarayoniga jalb etilishi natijasida shakllanishi mumkin: darslarni o’tkazish shakllari (onlayn seminarlar, kompyuterda modellashtirish va natijalarni amaliy tahlil qilish, ilmiy munozaralar, talabalar tadqiqot guruhlarini ishi, universitet va universitetlararo videokonferensiyalar va boshqalar) [3].

Ushbu innovatsiyani amalga oshirish shuni anglatadiki, bo'ljak muhandislarni OTMda to'rt yillik o'qishdan so'ng asosiy faoliyat yo'nalishlariga muvofiq 6 guruhga bo'lingan axborot va kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lishi kerak. Axborot-kommunikatsiyalar – axborot texnologiyalari (audio va video yozuvlar, elektron pochta, ommaviy axborot vositalari, internet) yordamida kerakli ma'lumotni mustaqil ravishda izlash, tahlil qilish va tanlash, saqlash va yetkazish ko'nikmalari shakllanadi.

Jizzax politexnika institutining quyidagi ta'lim yo'nalishlarining 5310600 – transport vositalari muhandisligi (turlari bo'yicha), 5310600 – yerusti transport tizimlari va uning ekspluatatsiyasi, 5310500 – avtomobilsozlik va traktorsozlik, 5620100 – transport logistikasi (transport turlari bo'yicha) o'quv rejasidagi ixtisoslik fanlar turkumining asosiy qismi mazmuni va tuzilishi tahlil qilinib, fanlarni o'qitishda axborot-kommunikatsiya kompetensiyalar talabalarining kasbiy kompetensiyalarining shakllanishida asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

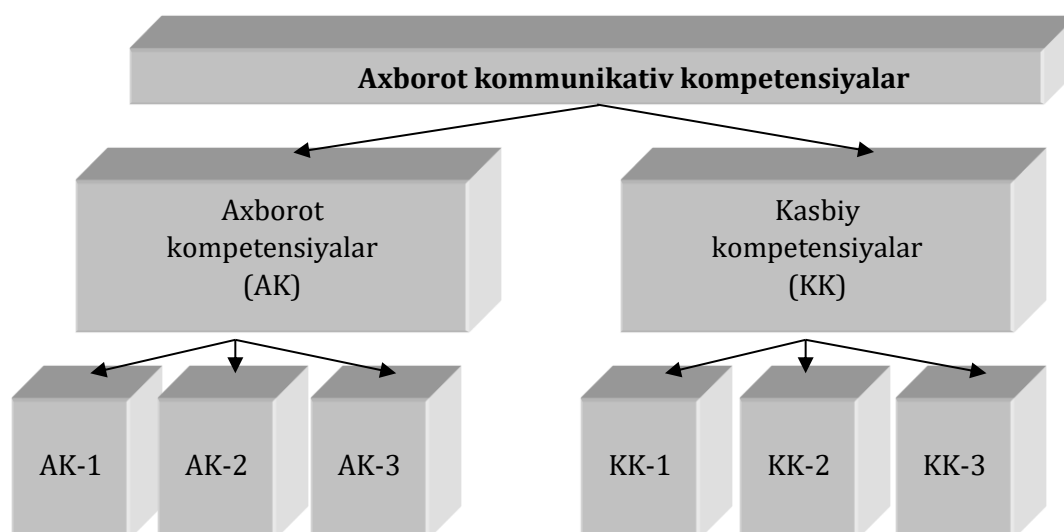
Yuqoridagi ta'lim yo'nalishi talabalari o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar natijasiga ko'ra quyidagi fikr-mulohazalarga kelindi:

- “Transport” fakulteti uchun bakalavriat ta'lim tizimida (“Yerusti transport tizimlari va uning ekspluatatsiyasi” ta'lim yo'nalishi) – kasbiy muammolarni hal qilish uchun kompyuter texnologiyalarini foydalanuvchi darajasida qo'llash qobiliyatini shakllantirish talab etiladi;

- “Servis” fakulteti uchun transport logistikasi bo'yicha bakalavriat (Transport logistikasi (transport turlari bo'yicha)), ta'lim yo'nalishi talabalari kompyuterda ishlash ko'nikmalariga ega, ammo axborotni olish, qayta ishlash va boshqarish qobiliyatlarini shakllantirish talab etiladi;

- “Transport” fakulteti uchun bakalavriat ta'lim tizimida (“Avtomobilsozlik va traktorsozlik” ta'lim yo'nalishi)– elektron resurslar bilan ishlashni biladi, xabarlar va ma'ruzalar bilan taqdimotlarda qatnashish, o'z tadqiqoti materiallarini og'zaki, yozma va virtual (axborot tarmoqlariga joylashtirish) taqdim etish ko'nikmalariga ega bo'lish.

Yuqoridagilardan kelib chiqib talabalarda axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarni rivojlantirishda quyidagi ikki jihatga alohida to'xtalib o'tamiz (1-rasm).

1-rasm. Axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarning tarkibiy qismlari.

Quyida o'quv rejasining tuzilishidan kelib chiqqan holda axborot va kasbiy kompetensiyalarning tarkibiy qismlarini ko'rib chiqamiz:

- AK-1 – zamonaviy axborot jamiyati rivojlanishida axborotning mohiyati va ahamiyatini tushuna oladi, bu jarayonda yuzaga keladigan xavf va tahdidlarni tan oladi, axborot xavfsizligi, shu jumladan, axborotlarni qabul qilib, ular ustida ishlay oladilar;

- AK-2 – axborotni olish, saqlash, qayta ishlashning asosiy usullari va vositalariga ega, axborotni boshqarish vositasi sifatida kompyuter bilan ishlash malakasiga ega bo'ladilar;

- AK-3 – global kompyuter tarmoqlarida axborot bilan ishlay oladi.

- KK-1 – foydalanuvchi ehtiyojlariga javob beradigan axborotni yaratish va taqdim etish imkoniyatiga ega bo'ladilar;

- KK-2 – axborot iste'molchilari bilan o'zaro munosabatda bo'lishga tayyorlik, so'rov va ehtiyojlarni aniqlash va sifat jihatidan qondirishga, ularning axborot madaniyati darajasini oshirishga tayyorlik;

- KK-3 – hujjat fondlari, ma'lumotlar bazalari va ma'lumotlar banklarini shakllantirish, ulardan samarali foydalanish va xavfsizligini ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Ixtisoslik fanlar turkumiga kiruvchi asosiy fanlari "Avtomobillar konstruksiyasi" va "Kompyuterli loyihalash" fanlarini o'qitish jarayonida talabalarda axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqildi [4].

Bu borada yaratilgan kitob va elektron darsliklar doimiy ravishda takomillashib, yangilanib borishni taqozo etadi. Ikkinchidan, birinchi kurs talabalarining axborot savodxonligi va axborot madaniyati darajasi har xil. Shu sababli, axborot texnologiyalarini bilish, axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarini rivojlantirish umumiy madaniy kompetensiyalarning asosiy tarkibiy qismidir. Ularning rivojlanishi uzluksiz ta'lim tizimi uchun asos bo'lib, kelajakdagi kasbiy faoliyatda kerakli ma'lumotlarni qidirish, baholash va ulardan foydalanish qobiliyatini nazarda tutadi.

Xulosa qilib aytganda, yuqoridagilarni inobatga olib axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarini shakllantirish uchun quyidagi tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar yaratilishi kerak:

- kompetensiyaga asoslangan yondashuvga asoslangan elektron ta'lim muhitini yaratish;

- an'anaviy o'qitish usullarini elektron ta'lim texnologiyalari elementlari bilan integratsiyalash;

- AKTdan foydalanish asosida bakalavriat talabalarining kognitiv faolligi motivatsiyasini oshirish.

- axborotning fundamental tushunchalarini bilish; uning taqdimoti, transformatsiyasi, kodlanishi va boshqalar.

- shaxsiy kompyuterning ishlashi va AKTning didaktik imkoniyatlari haqida tasavvurga ega bo'lish;

- Microsoft Office dasturi orqali AKT bo'yicha amaliy ko'nikmalarni egallash;

- kasbiy faoliyatda elektron ta'lim resurslari va internetdan foydalanish; • AKTdan foydalanish uchun ijobiy motivatsiyani shakllantirish;

- elektron ta'lim muhitining faoliyat ko'rsatishi sharoitida zamonaviy AKT vositalari yordamida shakllantiriladigan, pedagogik maqsadlar va elektron ta'lim tizimida axborot-interaktiv hamkorlik shartlarini amalga oshirish imkonini beruvchi, ushbu

kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan axborot-kommunikatsiya kompetensiyalari, bo'lajak bakalavrning axborot faoliyatida nima asos bo'ladi – axborot makonini muvaffaqiyatli rivojlantirish va axborot jarayonlari va texnologiyalaridan foydalanish, elektron ta'lim texnologiyalaridan foydalanish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining ta'lim to'g'risidagi qonuni, 23.09.2020-yildagi O'RQ-637-son.
2. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.
3. Бермус, А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентного подхода в образовании [Электронный доступ] / А.Г. Бермус. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm> (дата обращения: 01.01.2012).
4. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari: Ped. fan. dok. ... dis. – T.: 2007. – B. 315.
5. Вербицкий А.А. Контекстно-компетентный подход к модернизации Образования / А.А. Вербицкий // Высшее образование в России. – 2010. – №5. – С. 32–33
6. Иванов Д.А. Компетентности и компетентный подход в современном образовании / Д.А. Иванов. – М.: Чистые пруды. – 2007. – С. 32.